

[1911 okt. 15]¹

Miniszterelnökségi feljegyzés a Liga Culturală 1911 májusi bukaresti ünnepségéről és a magyarországi és bukovinai román részvételről szóló bukaresti osztrák—magyar követségi jelentéssel kapcsolatban

ME 1912—XXV—36 (5692/911)
(Kézírásos fogalmazvány)

A bukaresti cs. és kir. követség jelentése a következőket foglalja magában:

A bukaresti „Kulturliga” által rendezett ünnepélyen a magyarországi és bukovinai románok oly tömegesen jelentek meg (kb. 50.000), hogy nagy részük kénytelen volt a szabadban tanyázni, mert minden szállás teljesen el volt foglalva. Az „Adverul” és „Universul” c. bukaresti lapok állítása szerint az 1906. évi kiállítás alkalmával sem adott szállást annyi idegennek Bukarest, mint most.

A kormány lapjai hallgatásba merülnek és teljesen közönyösnek mutatkoznak az ünnepéelly szemben. A liberális lapok keveset írnak róla s azt is némi rosszul leplezett keserűséggel; hihetőleg le vannak hangolva, hogy az ünnepély nem az ő kormányuk alatt rendeztetett.

Csak a két pártonkívüli lap: az „Adevărul” és az „Universul” adnak részletes leírást az ünnepélyről. Ezek szerint: a pályaudvar és a fő utcák zászlókkal s diadalívvel voltak feldíszítve. A vasúti igazgatóság 75%-os árleengedést nyújtott úgy, hogy minden érkező vonat annyira tele volt, hogy még a teher kocsikat is használatba kellett venni személyszállításra.

Az ünnepély színhelye az egykori kiállítási helyiség volt a „Carol” kertben. Itt helyeztetett el a Jorga egyetemi tanár által rendezett történelmi kiállítás.

Az ünnepélyt terv szerint a római arenában tartandó „Te Deum”-nak kellett volna megnyitni, de azt az utolsó percben lemondták. Először Onciul tanár — egy honosított bukovinai román — a Liga alelnöke tartott nagy tetszéssel fogadott üdvözlő beszédet*. Később, a kiállítás megtekintésekor Jorga tanár mondott egy hazafias beszédet „A királyságbeli románok kötelességeiről a határokon túl levőkkel szemben és megfordítva.” Végül különböző népies mulatságok után egy husi-i tanár, Ion Zelea Codreanu tartott gyűjtő szónoklatot, amelyben többek között állítólag azt mondta „A Dnjestertől a Tiszáig csak egyetlenegy Románia van, amelyet Isten és őseink ajándékoztak nekünk.” A kormány úgy látszik gondoskodott róla, hogy semmiféle magyar-ellenes beszéd és tüntetés ne fordulhasson elő, mert az egész rendőrség készenlétben volt s az eddigi jelentések szerint nem is történt semmi magyarelles zavargás.

Onciul tanár — a Liga alelnöke — beszédének kivonata.

„Az összes románok művelődési egyesülésére alakult liga” hívására ezren és ezren siettek a románok mindenhonról, s Románia minden részéből, hogy részt vegyenek az ünnepségeken. Ez a visszhang, amelyre a Liga felhívása az összes románoknál talált, felemelő megnyilatkozása az egész román nemzet művelődési szempontból való összetartozására vonatkozó öntudatnak.

Az összes románok művelődési egyesülésére irányuló törekvés élén a Liga áll. A Liga, melynek életbelépését a legmelegebben fogadták, később nagy válságon ment keresztül, amelyből csak rövid ideje épült fel. A politika, amely mindenbe beleavatkozik, érintette ezt, a minden románra nézve szent intézményt is. Ma már szerencsére ki van zárva a politika a Kulturliga vezetéséből, amelynek élén sem liberálisok, sem konzervatívok, sem demokraták nem állanak, hanem csak románok, akik ettől az egyetlen gondlattól vannak áthatva: „az összes románok művelődési egyeségének és a nemzeti egyetemlegességnek erősítése.”

A mostani ünnepélynek kettős célja van. Mindenekelőtt is az, hogy a testvéreket az összes országokból egy családias összejövetelben egyesítse a királyság fővárosában s hogy ezáltal az összes románok egyesülésének és egyetemlegességének érdekében munkálkodjék.

Másodsorban pedig azért rendeztettek ez ünnepségek, hogy a bevételeikből gyarapodjék az az alap, amely egy külön nemzeti épületnek a fővárosban leendő felállítására létesült. Ez épület hivatalosan lesz az összes országokból jövő románoknak szállást nyújtani.

A Liga nevében hálás köszönetet mond végül (Onciul) azoknak, kik az összes országokból

¹ A fogalmazvány szignálásának időpontja.

* A csillag alatt lapszéli megjegyzés: „E beszéd kivonatatos fordítása alább következik”.

— ahol csak a nép román nyelvét beszélik — idesiettek ez ünnepélyre s felhívja őket, hogy ha hazatérnek mondják el testvéreiknek, hogy „egy szép, szabad és független ország, egy büszke s egy bölcs király által kormányzott királyság tárt karokkal fogadta őket.”

Bpest 911 X/15.

Márffy s.k.

94

Iratok a szlovák kérdés 1911. évi tanulmányozásához

A

1911 aug. 18

Hodža Milán nyilatkozata a „Pester Lloyd”-ban a Luhačovice-i cseh—szlovák konferenciával kapcsolatban és a „Pester Lloyd” szerkesztőségének viszontválasza a szlovák küldöttek részvétele kapcsán elhangzott feltevésekről, 2 melléklettel¹

A „Pester Lloyd” mai reggeli számában nehezményezi, hogy a magyarországi szlovákok részt vettek az elmúlt két hét folyamán Morvaországban rendezett gyűléseken, ahol a csehek és szlovákok kapcsolatáról tanácskoztak. Valóban nem mindennapos jelenség, hogy egy nép gazdasági és kulturális, tehát létérdekeit nem saját földjén vitatja meg, hanem rokonai társaságában, szomszédos állam területén, még ha ez az államalakulat oly szorosan összekapcsolt is, mint Ausztria és Magyarország. A „Pester Lloyd” kérdése: „Miért nem hazai földön?” — látszólag igazolt, és választ tesz szükségessé. Illojalitásként kellene magamnak felrónom, ha nem kérnék a „Pester Lloyd” tisztelt szerkesztőségétől engedélyt arra, hogy e lap hasábjain számomra némi helyet adjon. Erre úgy vélem, feljogosít az, hogy magam is részt vettem a Luhačovice-i értekezleten.

Cseh—szlovák konferenciák osztrák földön: nem egyedülálló jelenség. Különös kulturális fejlődési folyamat következményei ezek. A „Pester Lloyd” cikke sem vonja kétségbe csehek és szlovákok közös tevékenységének jogosságát ennek a néprajzilag és kulturálisan azonosságig² rokon népnek érdekében. Egyúttal azonban illojalitásnak minősíti a „Pester Lloyd” a magyarországi hatóságokkal, sőt még a hazával szemben is, hogy az értekezleteket a magyar —morva határon túl tartottuk. Bátorokodom a „Pester Lloyd” szerkesztőségét a leghatározottabban biztosítani, hogy ennek az elrendezésnek semmilyen, a mai cikkben feltételezett kibúvó célzata nem szolgált alapul. Másképpen áll a dolog. Nemcsak arról volt szó, hogy egyesek lépjenek egymással érintkezésbe, hanem a morva nyilvánosság minél szélesebb rétegeihez szóló felhívásról. Luhačovicén mintegy harminc szlovák és körülbelül kétezer cseh és morva vett részt az összejöveteleken, Hodoninban öt szlovák és négyezer odavalósi. Egészen természetesnek tűnik, hogy oly „propaganda”, melynek célja, hogy morva szomszédaink érdeklődését, még hozzá minél szélesebb rétegekben megragadja, helyileg Morvaországhoz kötött, és nem lehet terepét tetszőlegesen meghatározni.

Nem akarok azonban kitérni azon kérdés elől sem, vajon a mi felsőmagyarországi hatóságaink más alkalommal kiérdemelnék-e azt a csendes szemrehányást, amelyre ezek a határon túl rendezett összejöveteleket mégis célozni látszanak. Nos — ismerék cseh professzorokat, akik Felsőmagyarországon botanizálva és a vidéket és népet felületesen megszemlélve kóboroltak, majd amikor a határrendőrség felfedezte őket, napokat kellett sötét községi fogdákból eltölteniök anélkül, hogy testi üdülésükre csak a legszükségesebbet is sikerült volna kikönyörögniök. A határ-

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Milan Hodža, gewesener Reichstagsabgeordneter: Tschechisch-slovakische Beziehungen. — Budapest, 17. August.* — Hodža Milán volt országgyűlési képviselő: Cseh-szlovák kapcsolatok. — Budapest, augusztus 17. — Pester Lloyd 1911. aug. 18; 195. sz. (regg. kiad.) — Az 1911. évi luhačovicei cseh-szlovák konferenciáról szóló Hodža-féle hírlapi nyilatkozatot érdekesen kiegészíti a soron következő, 1913. évi újabb luhačovicei cseh-szlovák konferenciáról és a „haladó szlovák ifjúság” egyidejű Uherské Hradište-i tanácskozásáról újabban (1969 őszén), az 1914. évi magyar belügy-minisztériumi iratok között talált iratunk. (L. A/1—2. mell.)

² A cikkíró változott politikai álláspontjából következő feltevése. Hodža ekkor már a cseh-szlovák irányzat egyik vezető politikai közírójának és politikusának tekinthető.